

Üsküdar'ın Kültür Hayatı Çerçevesinde HEZARFEN NECMEDDİN OKYAY'I ANLAMAK

*Kübra BİLGİN**

İnsanların doğup büyüdüğü ve yaşadıkları toprakların, onların karakter ve şahsiyetlerinin oluşmasındaki etkisi bilinmektedir. Ruh nasıl canlılardan ayrılmaz bir parçaysa aynı şekilde coğrafyaların, ülkelerin ve şehirlerin de ruhu bulunur. Ve orada bulunan her ferd bu ruhtan kendince nasibini alır. Medeniyet olgusu da şehir anlayışının etrafında gelişir. Bunun en önemli göstergelerinden biri de kuşkusuz 'kültür'dür. Medeniyet kavramının zihinlerde ve sistemlerde oturabilmesi için uzun zaman geçer ve beşeri planda da türlü fikir akımları, toplumsal hareketler cereyan eder. İşte medeniyet ve şehir birikiminin meczolunduğu nokta da, en bariz vasfıyla kendini "kültür"de gösterir. Burada bahsi geçen 'kültür' mefhumu, hayatın bir karesinde duran ve adeta mozaikten bir parça değil, günlük hayatın akışında kendini her alanda hissettiren etkin bir unsur konumundadır. 'Medeniyet, şehir olgusu ve kültür' üçgeni dünyanın kimi yerlerinde kendini hissettirse de en çok 'Osmanlı yamaçlarında' rüzgârını estirmiş ve rayıhasını bu coğrafyadaki her ruha ulaştırmayı başarmıştır. Tarihi süreçte büyük değişimler ve tekâmüller geçiren Osmanlı kültürü; "hakikat"e ulaştıracak san'atın, edebiyatın zirvelerine varmak için asırlarca yoğrulmuş, kıvama erdirilmiştir. Bahsolunan süreç aynı zamanda şehirler etrafında teşekkül etmiş; bu alanda zirveyi tabiatıyla Devlet-i Âliye'nin başkenti olan "İstanbul" almıştır. Türlü güzellikleri, tarihi

* Sakarya Ü. İlahiyat F. öğrencisi

dokusu, mehtabı, bitki örtüsü ve bilhassa Boğaziçi'yle bu şehir san'atkarlara asırlarca ne ilhamlar bahşetmiş ve halen de bahşetmeye devam etmektedir. İstanbul'da san'at çevreleri her mekanda meskun olmakla beraber, bazı semtlerde daha yoğun faaliyet göstermişlerdir. Bu özelliği uzun yıllar kendinde taşıyan semtlerin başında Yahya Kemal'in "ulu rüyayı görenler şehri" diye vasıflandırdığı Üsküdar gelir. 'Dost ışıklar' beldesi Üsküdar'ın üzerindeki san'at ışığı hiç sönmemiştir. Bu semt, münbit toprağında yıllarca san'atkar yetiştirmeye devam etmiştir. Ayrıca ehl-i dilin toplandığı, hoş sohbetlerde bulunduğu mekanların çokluğu bu semte ayrı bir zenginlik bahşetmiştir. Velhasıl asırlar içinde Üsküdar, kültür dünyasının nabzının attığı bir merkez haline gelmiştir.

Tasavvuf terbiyesi etrafında şekillenen takvâ, edeb, nezâket ve letâfet gibi hasletleri şahıslarında temeyyüz ettirmiş san'atkârlar, bilhassa 19.yy.ın sonu 20.yy. başında Üsküdar'daki etkinliklerini yoğun bir şekilde devam ettirmişlerdir. Devletin ve toplumun içinde bulunduğu buhranlı zamanlar şüphesiz onları da etkilemiş, fakat san'atlarını inkırâza uğratmamıştır. Bilakis bu altın silsile, bir devrin kapanıp, yeni bir devrin açıldığı süreçte de varlığını azimle devam ettirmiştir. Biz de bu yazımızda bu silsilenin parlak halkalarından biri olan Necmeddin Okyay'ın hayatını ve sanatını ele almak istiyoruz.

Yaşadığı devir itibariyle pek çok tarihi hadiseye şahit olmuş, iki farklı dünyanın hayat tarzını görmüş bir insan olan Hezarfen (Bin san'at sahibi) Necmeddin Okyay, asrımızda örneğine ender rastlanabilecek bir şahsiyettir. Tasavvuf terbiyesi etrafında oluşan mümin bir bakışla şahsiyet kumaşı dokunan Necmeddin Okyay, aynı zamanda Klasik Türk-İslam San'atları'nın tamamına yakınında vukufiyet kesbetmiş derin bir irfan ehli ve sanat adamıdır. San'atta mana, dinde de estetik zevk ve kültür boyutunun artık iyiden iyiye kaybolduğu zamanımızda, Necmeddin Efendi gibi şahsiyetlere duyulan ihtiyaç ortadadır. Biz de onun içinde yetiştiği ve şekillendiği Üsküdar muhiti çerçevesinde, bu mana insanına vâkıf olmak amacıyla hayatını bir seyir halinde aktarmaya çalıştık.

Doğumuyla "gökkubbemiz"ın sönmeyen yıldızı olacağını müjdeleyen küçük Necmeddin'in babası Üsküdar Yeni Camii İmam-Hatibi ve Mahkeme-i Şer'iyeye başkâtibi Mehmet Abdünnebi Efendi (ö.1907) ile annesi Bin-naz Hanım'ın ikamet ettikleri Toygartepesi Şair Ruhi Sokak'ta bulunan evin kapısı, 1882 yılı Eylül ayında –hiç âdeti olmadığı halde- karşı komşuları olan

“Üsküdar meczuplarından Mevlidhan Hasan Rıza Efendi (ö.1887)¹ tarafından çalınır. Hasan Rıza Efendi kapıyı açan Abdünnebi Efendi’ye, “Bir oğlun olacak, adını Necmeddin koy!” der ve başka bir şey söylemeden gider. O gece Abdünnebi Efendi odasının penceresine, bir kuyruklu yıldızın indiğini görür. Böylece adı Mehmet Necmeddin olacak çocuk, 29 Ocak 1883 (19 Rebiülevvel 1300)’de evlerini şenlendirir.²

Osmanlı eğitim sisteminde mutad olduğu üzere, dört yaş dört ay dört günlük olunca Karagazi Mahalle Mektebi’nde eğitim hayatına ilk adımı atar ve Kur’an-ı Kerim hıfzına başlar. Üç yıl sonra buradan mezun olunca Kasabzade Mehmed Efendi’den hıfzını ilerletir. Ravza-i Terakki mektebinin ilk kısmını üçüncü sınıftan başlayarak bir senede bitirir. Aynı yıl Rüşdiye tahsiline başlayan küçük Necmeddin, hocası Mehmed Efendi’nin vefatı üzerine, mektebin diğer hocası Hafız Şükrü Efendi’den hıfzını tamamlar ve Rüşdiye seviyesinde rik’a , divânî, celî divânî yazılarını meşk ederek icazet alır. Talebesindeki hat istidadını gören Hasan Tal’at Bey, onu devrin önemli hattatlarından Filibeli Bakkal Arif Efendi (1836-1909)’ye götürür.³ Bu arada küçük Necmeddin, Üsküdar’ın en iyi okullarından biri olan Ravza-i Terakki Rüşdiyesi’nden birincilikle mezun olur. Bir yandan Üsküdar İdâdî’sine devam etmeyi, diğer yandan Hattat Sâmi Efendi’nin sülüs bir yazısı hakkında “*Bu ne güzel yazıdır! Şurası da şöyle olsaydı diyecek bir yeri yoktur. Bu adam öyle seri’l kalemidir ki bir murakkâ Rabbi yessir’den başlar, üst tarafı kurumadan tamamlar*” diye bahsettiği Arif Efendi’den hat meşk edecektir.⁴

1902 yılında, haftada bir gün hat derslerine gitmesine İdadi tarafından müsaade edilmeyince o, ileride büyük kudret sahibi olacağı bu san’atta derinleşmeyi tercih eder ve mektebi yarım bırakır.⁵ Aynı yıllarda eline bir ebrû kağıdı geçer ve sudaki ilahi nakış san’atına merak salan genç Necmeddin,

¹ *Safahat*’ın yedinci kitabı “Gölgeler”de “*Sait Paşa İmamı*” olarak zikredilir.

² Uğur Derman, “Hezarfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay”, Üsküdar Sempozyumu-I, II, 182, İstanbul 2003; Derman, Uğur, “Toygartepesi’ndeki Ev”, *Türk Edebiyatı*, sy. 389, s. 24; Beşir Ayvazoğlu, *Defterimde Kırk Suret*, Kapı Yayınları, s. 3, İstanbul 2007

³ Uğur Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s. 156, 158, İstanbul 1999; Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 182-183; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat San’atı Tarihi*, s. 182-183, YKY, İstanbul 1999; Muammer Ülker, *Başlangıçtan Günümüze Türk Hat San’atı Tarihi*, s. 39-40; Uğur Derman, *Türk Hat San’atı’nın Şabeserleri*, Kültür Bakanlığı, n. 54, İstanbul 1982; Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, MEB Devlet Kitapları, s. 602, 606, İstanbul 1978; Ayvazoğlu, a.g.e, s. 4-5

⁴ İsmet Gülnihal, *Hokka Gibi*, s.324, L&M Yayınları, İstanbul 2004

⁵ Derman, “*Üsküdar Sempozyumu-I*” II, 183; Ayvazoğlu, a.g.e., s. 4

onu icra eden tek kişinin Üsküdar Özbekler Tekkesi şeyhi Edhem Efendi (1829-1904) olduğunu duyunca, onun zamanında Matematikçi Salih Zeki Bey, Mekteb-i Harbiye Nazırı Galib Paşa, Ressam Hüseyin Zekai Paşa, Halide Edib Adivar'ın babası Edib Bey, Filozof Rıza Tevfik, hattatlardan Sâmî Efendi, Aziz Efendi, Abdülkadir Kadri Efendi⁶ gibi zevatın devamıyla bir bilim ve san'at akademisine dönüşen bu dergaha ebrû öğrenmek için gidip gelmeye başlar. Ebrûnun yanında âhâr (kağıt cilalama tekniği) yapımı ve 'biraz da' ince marangozluğu öğrenir.⁷ Aynı zamanda Nuruosmaniye'ye giderek Bakkal Arif Efendi'den meşk etmeye devam eder. O sıralarda ta'lik bir yazı görür ve bu hat çeşidinden çok hoşlanan Necmeddin Okyay, bu yazıyı öğrenme iştiağıyla devrin büyük ta'lik ustası Sâmî Efendi'yle tanışmasını şöyle anlatır: *"Biz ta'lik yazmak istediğimiz sırada kendilerinin biricik kızları vefat etmiş, üzüntüsünden yazı gösteremiyordu. 'Sultan Hamid irade etse göstermez, lakin bir reddedemeyeceği kimse Özbekler şeyhi Edhem Efendi'dir' dediler.⁸ Hemen ebrû (ebrû) hocamız olan şeyh efendiye koştuk. Bizî Sâmî Efendi'ye götürdü. Derse başladık. Ertesi hafta gittiğimizde, arkadaşım Abdülkadir'in meşkine baktı 'bir daha böyle gelersen kendime evde yok dedirtirim' dedi. Benim meşkimi de şöyle elinde sallayıp: 'Al bir mel'abe-i sıbyan (çocuk oyuncuğu) daha! demez mi!? Dünya başıma yıkıldı zannettim. Bir daha ki sefere çalışmaz mısın!? Sonraki hafta korkudan titreyerek gittik. Meşke şöyle bir baktı. 'Himm, bizim tekdirin faide-i azimesi (azarlamanın büyük faydası) görül-müş' dedi. Hazretin vefatına kadar on sene kendilerine devamla çok feyiz aldık."⁹*

Sâmî Efendi'den ta'lik ve celî ta'lik meşkederek 1905'te ta'lik, Bakkal Arif Efendi'den de 1906'da sülüs-nesih yazılarına icazet alır.¹⁰ Üstad san'atkârların bir bir vefat ettikleri zamanda bayrağı devralan Necmeddin Efendi, hazan mevsiminde olduğunu fark etmiş gibi son derece seri bir şekilde klasik san'atları öğrenmek için gayret göstermektedir. Hafızlığını iletirmek için dersine devam ettiği Kaptanpaşa Camii İmamı Hafız Nazif Efendi (1861-1931)'den 'aşere' ve 'takrib' izni¹¹, Çinili Camii İmamı Nuri Efendi'nin derslerine devam ederek ilmiye icazetnamesi alır. Böylece artık

⁶ Süleyman Beyoğlu, "Milli Mücadele ve Özbekler Tekkesi", *Üsküdar Sempozyumu-I*, I, 205, 2003

⁷ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183

⁸ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183; Ayvazoğlu, a.g.e. s. 5

⁹ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183-184

¹⁰ Derman, "Sabancı Hat Koleksiyonu" s.156,

¹¹ İnal, Son H., s. 602; Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183

'Necmeddin Efendi' diye anılmaya başlanacaktır.¹² Aynı yıllarda eski mürekkepçiliği Vehbi Efendi'den, kemankeşliği (yay yapımı) Sultan Abdülaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Efendi'den öğrenir.¹³ Ok ve yay yapımına bütün ince-likleriyle vâkıf olur. Bu san'ata öylesine gönül verir ki Soyadı Kanunu'nun çıktığı 1934 yılında 'Okçay' soyadını alır.¹⁴ Okmeydanı'ndaki okçuluk denemelerinde 800 gez (1 gez =66 cm) yerine 680 gez attığı için "kabza" (okçuluk icazeti) alamamıştır.¹⁵ Fakat Türk okçuluğunun son ustalarından biri olarak kabul edilir. Necmeddin Efendi 1920 ve 1940 yıllarında Okmeydanı'nın satışını önleyerek ve Cumhuriyet döneminde 'Okspor' isimli kulübü kurarak 'hususî aşkı' olan bu ata sporuna bağlılığını göstermiştir.¹⁶ İhtiyarlık çağlarında dahi isteyenlere göstermek için ok atacağı zaman birden gençleşen Necmeddin Efendi 'Ya Hakk' nidasıyla eski coşkunluğunu ifade ederdi.¹⁷

1907 yılında babası Abdünnebi Efendi'nin vefatı üzerine Üsküdar Yeni Cami İmam-Hatipliğine tayin olunur. Vazifesini ifaya başladığı yıllarda yirmi beş yaşında olan Necmeddin Efendi, hat san'atında çeşitli yazı nev'ilerinden icazetli, ebrû ve aharda ustalaşmış, eski mürekkep yapımını ve okçuluk sporunu hakıyla öğrenmiş bir genç san'atkâr şahsiyettir. Cami imameti vazifesinde 'latîf, ince, tannan, edalı' Üsküdar ağzı Kur'an tilâvetiyle dinleyenleri cezbeyle getirmiş, onları coşturmuştur.¹⁸ Ahmet Yüksel Özemre'nin kaydettiğine göre; imamlığının son yılları İkinci Cihan Harbi zamanına denk geldiği için 'zoraki karanlık' uygulaması sebebiyle her taraf zifiri karanlık olurmuş. İşte Ramazan'a tesadüf eden yine böyle gecelerde teravih namazını kılmak insanlara oldukça meşakkatli gelirmiş. Lakin Necmeddin Efendi'nin arkasında namaz kılanlar 'Ah! Şu namaz hiç bitmese' diyerek duydukları inşirahı ifade ederlermiş.¹⁹

¹² Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183

¹³ Derman, *Sabancı Hat K.* s.156; Ayvazoğlu, a.g.e. s. 4, 6

¹⁴ Derman, *Sabancı Hat K.* s.158; Ayvazoğlu, a.g.e. s. 6; Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183

¹⁵ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183

¹⁶ Derman, *Türk Hat Şabeserleri*, n.54; Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183; Muhiddin Serin, *Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar*, s. 311, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1999

¹⁷ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 183

¹⁸ Ahmed Yüksel Özemre, *Üsküdar'da bir Attar Dükkanı*, s.15, 17, Kubbealtı, İstanbul 2005; Derman, T.E, s. 29

¹⁹ Özemre, *Üsküdar Ah Üsküdar*, Kubbealtı, s.31 İstanbul 2005

Musikiyle pek iştigal etmemiş olan ve makamlardan sadece ‘acemaşîran’ı tefrik edebildiğini söyleyen Necmeddin Efendi’nin²⁰ bu alandaki mahareti kaynaklarda şöyle anlatılır:

Yenikapı Mevlevihanesi’nde teravîh kıldırarak üzere imamete geçtiği zaman, hattat ve musikişinas olan muzîb arkadaşı Ömer Vasfî Efendi (1880-1928) müezzinlik ederken, Necmeddin Hoca’yı zor durumda bırakmak için türlü makamlar dener. O da bunlara mükemmel şekilde uyarır. Bu durum ‘delî’ lakabıyla tanınan Ömer Vasfî’ye dert olur ve “Yahu, seni açmaza düşürmek için gösterdiğim makam seyirlerini ve kararlarını musiki bilmediğin halde nasıl yakalıyorsun?” diye hayretini gizleyemez.²¹

1915 yılında Medresetü’l Hattâtîn’in açılması üzerine buranın müdürü Arif Hikmet Bey (ö.1918) san’atında kemal noktasına ulaşma konusunda hızla ilerleyen Necmeddin Efendi’yi ders vermesi için davet etmiştir. Fakat gittiği zaman yanlışlıkla hocalık yerine talebeliğe kaydedildiğini görünce “Demek ki daha öğreneceklerim varmış” diyerek²² ‘sülûs’ hattını ilerletmek için Kamil Efendi (Akdik)’den (1862-1941) ders almış, Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey (Altunbezer) (1873-1946)’den de ‘celî sülûs’ ve tuğra çekmesini öğrenmiştir. 1916 yılında mektebin ebrû ve ahâr hocalığına getirilmiş, 1918 yılında ise gördüğü derslerden icazet almıştır.²³ İsmail Hakkı Bey’le Necmeddin Efendi her biri kendi alanlarının uzmanı olarak, dâima birbirlerini tamamlamışlar, aralarında hoca-talebe ilişkisinden ziyade büyük bir dostluk gelişmiştir. İsmail Hakkı Bey buna telmihle Necmeddin Hoca hakkında ‘Hafız bensiz, ben Hafızsız on para etmeyiz’ demiştir.²⁴

Medresetü’l-Hattâtîn yıllarında ebrû san’atını ilerleten Necmeddin Hoca çiçekli ebrûnun bulunuşunu Uğur Derman’ın kaydettiğine göre şöyle anlatır:²⁵ *“Medresetü’l Hattâtîn’e tanımadığım bir zât gelerek çiçekli ebrû yapmamı istedi. Efendi beyim, bu san’atta öyle çiçek falan olmaz, gerçi eskiler tecrübe etmişler ama o da pek çiçeğe benzemez.” dedim. Adam ‘Hoca değil misiniz? Yapmanız lazım.’ cevabını*

²⁰ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 187

²¹ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 187; Mehmed Necmeddin Bardakçı, “Cemal-i İlahiye Ayna Bir Yıldız: Mehmed Necmeddin Okyay”, *Tasavvuf Dergisi*, s.108, sy.18, Ankara 2007

²² Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 184

²³ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185; Bardakçı, a.g.m, *Tasavvuf Dergisi*, s.106; Derman, *Türk Hat Şabeserleri*, n.54; İnal, *Son Hattatlar*, s. 656

²⁴ Gülnihal, *Hokka Gibi*, s.142

²⁵ Derman, *Türk Hat Şabeserleri.*, n.54

verince, eve geldim ve tekneyi kurdum. Çiçek şekillerini çıkarmak için uğraşmaya başladım. O sırada bize çok sevdiğim hattat arkadaşım Macid Bey (Ayrıl) (1891-1961) geldi. Ben lale şekli çıkarmaya çalışıyordum. Macidim birden "Birader, şu uçları yukarıya doğru çeksene!" dedi.- Ben hayatımda bir işi bilmeyenlerden o işe dair çok şey öğrenmişimdir.- Bu da öyle oldu. Elimdeki tek atkuyruğu kulum, teknenin içinde iki taraftan yukarıya doğru çekince, şekil tıpkı laleye benzedi. Çok heyecanlandım ve zevklendim. Günlerden cuma olduğu için bizim Yeni Cami'ye gittik. Namazdan sonra lale, sümbül, karanfil o mevsimde hangi çiçekler varsa hepsinden alıp eve geldim. Onlara bakarak ebrû teknesinde tek at kılıyla, aynı resmetmeye başladım. İşte Macid'in o ikazı ve Rabbimin lutfu keremiyle bu iş oldu."²⁶

Klasik Türk San'atları'nın hepsinde olduğu gibi hüsn-i hatta da öğretim metodu meşk yoluylaadır. Bu metodu talebe her hafta çalışarak meydana getirdiği dersini hocasına arz eder ve böylece onun bilgilerinden istifade etmiş olur. Yazı beğenilirse bir sonraki derse geçilir, hataları varsa düzeltilerek ertesi hafta tekrar yazılması istenir. Hoca-talebe ilişkisi çerçevesinde hattat namzedi sadece san'atta değil, irfan alanına giren her konuda hocasının dizinin dibinde kendini yetiştirir. Sabır potasında eriyerek insan-ı kamil olma yolunda merteye kateder. İşte böylece hocası Sâmî Efendi'nin "Sülüs yazan çoktur, sen ta'likte teferrüd et." telkini ile bu yazıda derinleşen Necmeddin Efendi Medresetü'l-Hattâtîn'de ebru dersi vermesinin yanında Süleymaniye Kanuni Sultan Süleyman Mektebi, Bostancı ve Erenköy mekteplerinde hat muallimliği yapar.²⁷

Necmeddin Hoca aynı zamanda iyi bir koleksiyoncudur. Genç yaşından itibaren en değerli hat eserlerini ve levhalarını toplamaya başlamıştır.²⁸ Nev-i şahsına münhasır olarak, Osmanlı zamanına ait olan imzasız yazıların kime ait olduğunu ve hangi tarihte yazıldığını bilen yed-i tûla sahibi bu san'atkâr,²⁹ yaptığı zerendûd³⁰ hat levhaları yanında yazılı ebrû tekniği üzerine de yoğunlaşır. Önce yazdığı yazının harflerinin etrafını oyarak, çıkan harfleri ebrû yapacağı kâğıda arap zamkıyla yapıştırır. Kurutup ebrû teknesine yatırır, çıktığında ıslanan harfler yerlerinden ayrılır. Bu şekilde sadece kağıdın zemini

²⁶ Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s.156

²⁷ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185

²⁸ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 184

²⁹ Derman, *Türk Hat Şaheserleri*, n. 54; Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s.158

³⁰ Ezilmiş varak altının zer mürekkep haline getirilerek beyaz veya renkli kağıda fırçayla sürülmesiyle hazırlanmış eser (İlhan Ayverdi; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*; Kubbealtı Neşriyatı)

ebrûlanmış olur. Bir başka denemesinde kağıda taşan arap zamkının ebrûlanmadığını gören Necmeddin Efendi, bu defa kağıda doğrudan arap zamkıyla yazıyı yazar, böyle de sonuç alınabileceğini görür. Çok zahmetli olan önceki yazılı ebrû tekniği onun sayesinde kolaylaşmış olur.³¹ Necmeddin Hoca'nın bu teknikle yaptığı 'gel keyfim gel' ebrûsunun hazırlanması ise ayrı bir hikayedir: Ebrûda kullanılan ve zor bulunan vişne çürüğü rengindeki lök boyasının Mısır Çarşısı'na geldiğini duyan Hoca, onu almak için vapurla karşıya geçecektir. Fakat o gün 13 Kasım 1918' dir ve İngiliz- Fransız kuvvetleri İstanbul'u işgal etmiştir. Bunu görünce şaşırarak Necmeddin Efendi, çarşıdan boyayı alınca işgal kuvvetlerine takılmamak için, kayık kiralayıp, binbir zorlukla Üsküdar'a döner. Aradan beş yıl geçtikten sonra, 3 Ekim 1923 günü yabancıların İstanbul'u gemileriyle terk ettiğini evinin bahçesinden dürbünle izleyen Hoca, sevinçle evine gidip tekneyi kurar ve ebrû yaparken de bilhassa lök boyasını kullanmayı ihmal etmez. Ebrû kurumadan karşısında keyifle kahvesini yudumlayan Necmeddin Efendi, heyecanından kahveyi ebrû kağıdının üzerine döker. 'Gel keyfim gel' levhasındaki bu izler hala durmaktadır.³² Özemre'nin kaydettiğine göre, ebrûya başladığı yıllarda Toygartepe'deki komşuları Ressam Hoca Ali Rıza Bey'den (1858-1930) de, renklerin birbiriyle olan uyumu konusunda dersler alan Hoca, ebrûda daha önce denenmemiş olan çiçekli ve yazılı ebrû tekniğini geliştirerek kendinden önceki "muhafazakar ebrû anlayışının dar kalıplarını yıkarak" bu san'ata dinamizm kazandırmıştır.³³ Bugün kendi icadı olan çiçekli ebrû "Necmeddin ebrûsu" ismiyle anılmaktadır. Ömrünün son yıllarına kadar ebrû üzerine çalışmalarını sürdürmüş, kitre yerine kıvam arttırıcı saf salep ve ayva çekirdeği gibi maddeler denemiştir.³⁴

San'at camiasının artık iyiden iyiye göz kamaştıran yıldızı haline gelen Necmeddin Hoca'yı Medresetü'l Hattâtîn'de "Hat ve Hattatlar Tarihi" dersi hocası Hüseyin Haşim Bey (1861-1920) astronomi ilminin tabirlerini kullanarak şöyle vasıflandırmıştır:

*Gerçi mecladır o necm-i din ü hatta Üsküdar
Pertevi zanneyleme, eyler o semte inhisar*

³¹ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185

³² Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 188

³³ Özemre, *Üsküdar ab Üsküdarı*, s. 218

³⁴ fesa.blokcu.com, 'ebrû san'atının üstadları', 28.09.2007

*Kenkeb-i evc-i zekadır, şems-i burc-i iktidar
Asumân-ı hüsn-i hat eyler anınla iftibar*³⁵

Aynı yıllarda hocanın Medresetü'l-Hattâtîn'deki ebrû talebelerinden biri olan Süheyl Ünver (1898-1986) "Cübbesi, yolda giderken Necmeddin Efendi'nin arkasından yetişemezdi!" diyerek yorulmak bilmez gayretiyle bir anını boş geçirmemeye çalışan hocasını anlatır.³⁶ Necmeddin Efendi'ye kadar ebrû san'atında icazet verme geleneği yoktur. Kendi oğullarına ve yeğeni Mustafa Düzgünman'a (1920-1990) icazet vermediği "yaygın kanaat" olarak bilinmektedir. Fakat Özemre'nin kaydettiğine göre, Necmeddin Hoca'nın Süheyl Ünver'e -onun arzusu üzerine- 1923'te Evkaf-ı İslamiye Müzesi'ndeki törende verdiği icazette şöyle yazılıdır:

"Medresetü'l-Hattâtîn talebesinden Süheyl Efendi bin Enver Efendi ebrî san'atımızdaki meleke ve maharetini işbu eseriyle ibraz ettiğinden bundan böyle arzu edenlere talim etmek üzere kendisine icazet verilmiştir. Cenab-ı Hak ömrünü efzûn ve feyzini müzdâd buyursun. Âmin. El-fakir Necmeddin 1339"³⁷

1925 yılında Medresetü'l-Hattâtîn'in kapatılması üzerine Hattatlar Mektebi'nde öğretime devam eder.³⁸ O sıralarda eline Köşklü Mehmed adındaki mücellidin terekesinden klasik cilt kalıpları olan "şemseler" geçmiştir.³⁹ Her dem öğrenme iştiağı içerisinde olan Necmeddin Efendi, Mücellid Bahaeddin Efendi'den (1866-1939) cilt yapımını öğrenir.⁴⁰ Aynı zamanda dostlarından Hacı Vesim Paşazade Lütf-i Mevlevî Bey'in yardımıyla ve darbhaneye giderek "galvanoplasti"teknikleriyle eski kalıplardan yenilerini yapmayı başarır.⁴¹ Bu san'atta en birinci talebesi olan oğlu Sâmî (1911-1933) ile "mükemmel" ciltler yaparlar. 1929 yılında "**artık hat san'atının gösterilmeyeceği**"⁴² Şark Tezyini San'atlar Mektebi'nde, 1936'dan itibaren ise 1948'de yaş haddinden emekli olana kadar devam edeceği Güzel San'atlar

³⁵ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185

³⁶ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185

³⁷ Özemre, *Üsküdar ab Üsküdarı*, s. 219

³⁸ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186; Ayvazoğlu, a.g.e, s.8; Derman, *Türk Hat Şaheserleri*, n. 54

³⁹ Ayvazoğlu, a.g.e, s. 8

⁴⁰ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186; Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s. 158

⁴¹ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186; Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s. 158

⁴² Ayvazoğlu, a.g.e, s. 8

Akademisi Türk Tezyini San'atlar bölümünde vazifesini ifa eder.⁴³ Klasik san'at dallarının birçoğuyla iştigal etmiş olan Necmeddin Efendi, tezhîb san'atıyla filen uğraşmamıştır. Fakat Güzel San'atlar Akademisi tezhîb hocaları Rikkat Kunt (1903-1986) ve Muhsin Demironat (1907-1983)'ın klasik tezhîb metodunu bulmaları için yol göstermiş, kitap san'atlarıyla ilgili tabir ve islahatları da toplayarak zamanımıza ulaştırmıştır.⁴⁴

Daha önce de belirttiğimiz gibi Necmeddin Hoca birçok yazı çeşidini yazmakla beraber “on yıl” kendisinden feyz aldığı Sâmî Efendi'nin yolundan gitmiştir.⁴⁵ Genç yaşında eline gelen titremeden dolayı ‘ince bir yazı’ çeşidi olan nesihle fazla uğraşmamış, ilerleyen yaşlarında artan el titremesini, Abdülbaki Gölpınarlı'ya şöyle anlatmıştır: “Sol elimle sağ elimi tutup yazmaya çalışıyorum. Yazamayınca da ağlamaya başlıyorum.”⁴⁶ San'atına bu derece bağlı olan üstadın “Zamanın en iyi hocalarından ders gördüm amma, kendim bir şey olamadım.”⁴⁷ diyecek kadar da tevazu sahibidir. Kendisine hat (ve diğer san'atlar) öğrenmeye gelen hiç kimseyi geri çevirmemiş ve onlara elinden geldiğince bildiklerini aktarmaya çalışmıştır. Hat öğrenmek isteyen Uğur Derman Beyefendi'nin 1955 yılında kendisine başvurduğu Yeni Cami Kayyımı Saim Efendi ders ücretinin ne kadar olacağını Necmeddin Hoca'ya sorduğunda, kendisi şaşkın bir halde “Biz parayla öğrenmedik ki, parayla öğretilim. Bu mevzulardan sakın bahsetmeyin.”cevabını verir. Bir sonraki ziyaretinde Uğur Bey'in “Şekerci Güzeli”nden badem ezmesi götürmesi üzerine “Sizi böyle şeyler getirmekten men ederim evladım. Çünkü o zaman öğretişim hasbi olmaktan çıkar, bir karşılık almış olurum” demiştir.⁴⁸ Yeri gelmişken belirtelim ki “hat san'atına merakın asgariye indiği” o tarihlerde hat dersine devam eden diğer öğrencileri Mesut Karacaalp (1909-1970) , Bekir Pekten (1913-1994) ve Numan Buharalı'dır (ö.1980). Ankara'da vazifeli olduğu için, o yıllarda derslere gelemeyen Ali Alparslan (1923-2006) zaten daha önce meşkini tamamlamıştır. 1959 yılından sonra hat derslerine devam eder.⁴⁹

⁴³ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186; Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s.158

⁴⁴ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 187

⁴⁵ Ülker, *Geçmişten Günümüze Türk Hat Sanatı*, s.40

⁴⁶ Gölpınarlı, Abdülbaki, *Milliyet San'at*, s.168, s.11; Derman, *Türk Hat Şabeserleri*, n.54; Ayvazoğlu, a.g.e, s.8

⁴⁷ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 187

⁴⁸ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186

⁴⁹ Derman, *Türk Edebiyatı*, s.25

Güzel San'atlar Akademisi'ndeki hat derslerinin son bulmasının ardından resmi otoritenin ilgisinden mahrum kalan hat san'atı Necmeddin Hoca'nın evinde devam eder. Evi adeta bir "san'at kovani", hat ve diğer san'at meraklılarının buluştuğu mekan haline gelir.⁵⁰ İslam yazı san'atının mahiyetini ve üsluplarını "en iyi bilen"⁵¹ bir şahsiyet olarak şöhret yapar. Yesârîzâde Mustafa İzzet, Sâmi ve Hulûsi Efendilerden sonra Türk ta'likinin en büyük temsilcisi kabul edilen Necmeddin Efendi,⁵² kendi ifadesiyle üstadının izinden "ser-i mû inhiraf etmemek"⁵³ için azami dikkat göstererek, ona olan vefasını ifa etmiştir.⁵⁴ Hat ve hattatlık konusundaki derin vukûfiyeti sebebiyle de konuştuğu konuyla ilgili elindeki hat örneklerini hemen çıkarıp, muhatabına takdim etmiş, böylelikle söylediklerini belgelemiştir.

Necmeddin Hoca'nın meziyetlerinden bir diğeri de gül yetiştirme konusundaki maharetidir. 1926 yılında Toygartepesi'ndeki evinin bahçesinde İsmail Hakkı Bey (1873–1946) ve Gülcü Şükrü Baba'nın (ö.1956) teşvikiyle gülcülüğe merak sarmış, dört yüz çeşit gül yetiştirmeyi başarmıştır.⁵⁵ Necmeddin Hoca ilgilendiği san'at dallarında amatörlükten ziyade, profesyonel çalıştığı için yetiştirdiği güllerin hepsinin Latince isimlerini bilmiş, katıldığı sergilerde madalyalar kazanmıştır. Onun elinden birkaç gül çeşidi dünya gül literatürüne geçtiği gibi, siyah gül yetiştirdiği dahi rivayet edilmiştir.⁵⁶ Süheyl Ünver'in (1898-1956) tabiriyle bir "gül çapkını" olan hocayı, Mayıs ayında İstanbul'un gül meraklıları ziyarete gelirmiş. Baharda onun kapısının önünden geçenler, nefis gül kokularıyla kendilerinden geçerlermiş.⁵⁷

Necmeddin Efendi san'atkar ve hocalık yönlerinin yanında son derece renkli bir şahsiyete sahiptir. Ârûzu bilmediği halde⁵⁸ tarih düşürme konu-

⁵⁰ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186; Alparslan, a.g.e, s. 185

⁵¹ Alparslan, a.g.e, s. 185

⁵² Alparslan, a.g.e, s. 184-185

⁵³ Kıl başı kadar sapmamak

⁵⁴ Derman, *Türk Hat Şabeserleri*, n. 56

⁵⁵ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185; Ayvazoğlu, a.g.e, s.6; Derman, *Türk H.*, n.54; Derman, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, s. 156, 158

⁵⁶ Derman, *Türk Edebiyatı*, s.27; Ayvazoğlu, a.g.e, s.6; Özemre, *Hasretini Çektiğim Üsküdar*, s.67, Kubbealtı N., İstanbul 2007

⁵⁷ Özemre, *Hasretini Çektiğim Üsküdar*, s.102

⁵⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, Necmeddin Hoca'nın arûz bilgisi hakkında 'arûz veznini pek âlâ bilirdi fakat bazı terkip tarzında düşürdüğü tarihler üzerinde uğraşmaz, bana verir yahut yollardı. Ben de onları vezne uydurur, kıt'alarını yazıp kendisine verir yahut yollardım' demiştir. bkz. Gölpınarlı, *Milliyet San'at Dergisi*, s.31

sundaki ustalığı onu tanıyanları hayrete düşürür. Talebesi Mustafa Düzgünman'ın kendisine hediye ettiği bir “karanfil ebrûsu”na hoca hiç düşünmeden şu beyti söylemiştir:

*Hüdâyi türbedarı Mustafa Bey kârı bu ebrû
Kopartıp koklamak ister, gören her bir zhen-i hûb rû!*⁵⁹

Ta'lik hocası Sâmî Efendi'nin vefatı üzerine ise şöyle bir tarih düşürmüştür:

*Serfûrû eyler cibân, târih-i Necmeddin için
Göçtü Sâmî kaldı Râkım mesleği üstadsız.*⁶⁰

Devrin hattatlarıyla daima görüşen ve onlarla dostluk kuran Necmeddin Efendi, Hattat Halim Özyazıcı'nın (1898-1964) elim bir trafik kazası neticesinde irtihal etmesi üzerine çok üzülererek şu iki tarihi düşmüştür:

*Necmîyâ üstâde tarih düştü ba lütf-i Rabîm
Cennetü'l-firdavs içinde mukim olsun Hattât Halîm
Necmîyâ Hattât Halîm Bey oldu mağfur-ı ilâh
İlm-i Hattın en büyük üstâdı idi göçtü vâh!*⁶¹

Uğur Derman'ın kaydettiğine göre, hattat dostlarının bir bir vefat etmesi onu derinden sarsar. Bu yalnızlığın verdiği hisle, hüsn-i hat konusunda en çok görüşüp anlaştığı Hattat Macid Ayrıl'ın (1880-1961) ölüm haberi üzerine: “Macidim gitti, elimdeki eserler öksüz kaldı” demiştir⁶². Yine hocanın hat konusunda muhaverede bulunduğu bir diğer hattat olan Hamid Ayaç'a (1891-1982) hocası Sâmî Efendi'nin Yeni Camii çeşme kitabesinin kalıplarını vererek, onun celi sülûste terakki etmesine vesile olmuştur.⁶³

Yukarıda zikrettiğimiz hattatlar hakkında Necmeddin Efendi'nin şöyle bir değerlendirmesi vardır: “Malum-ı âlileri son zamanlarda üç hattatımız kalmıştı; Macid Bey, Hamid Bey ve Halim Efendi. Macid Bey merhum, meşk yolunda sülûs ve nesihte usta idi.⁶⁴” O devrin alimlerinden Müfessir Hamdi Yazır için de “Hamdi Efendi daha ziyade ilimle iştigal etmekle bera-

⁵⁹ Özemre, *Üsküdar'da bir Attar Dükkanı*, s.66

⁶⁰ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 187

⁶¹ M. Zeki Kuşoğlu, *Gelenekten Geleceğe Köprü İnsanlar*, L&M Yayınları, s.46, İstanbul 2006

⁶² Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 188

⁶³ Kuşoğlu, a.g.e, s.26

⁶⁴ Kuşoğlu, a.g.e, s.50

ber, ekseri vaktini yazı yazmaya ayırsa idi, dünyada kimsenin namı kalmazdı” demiştir.⁶⁵

Hoşsohbeti ve nüktedanlığıyla sohbetine doyum olmaz bir insan olan Necmeddin Efendi, devrin san’atkarları, edipleri, sûfileri ve ariflerinin toplandığı, bir ticarethane olmaktan çok, san’at akademisi hüviyetini taşıyan “Attar Dükkanı”nın⁶⁶ müdavimlerinden biri olmuştur.⁶⁷ Yine o devirde Üsküdar’da bulunan “Çiçekçi Kahvesi” Hoca’nın devam ettiği yerler arasındadır.⁶⁸

Bu mekanlar devrin şartları içerisinde kültür hayatımızın atan nabzı olmaya devam etmiş, birçok insan böylesi yerlerde kendini yetiştirme imkanı bulabilmiştir. Bahsi geçen kültür hayatının soluk alıp verdiği yerler olan, aynı zamanda iman ve irfanı bir kapta yoğuran tekkelerin Üsküdar’daki yoğunluğu da dikkat çeken bir durumdur. Çok sayıda tekkenin içinden daha çok dört tanesi temayüz etmiştir: Bunlardan en önemlisi ise Aziz Mahmud Hüdâî Dergâhı’dır. Sultantepe’sindeki Özbekler Tekkesi, devrin aydınları ve san’atkarlarının uğrak mekanı olmuş; gönüllüler, Milli Mücadele için buradan Anadolu’ya gitmişlerdir. Doğancılardaki Rifâî Nasûhî Dergâhı ile Tabutçular mevkiinde bulunan Sandıkçı Dergâhı ise tasavvuf terbiyesinin verildiği diğer önemli mekanlardır.⁶⁹

Bu dergah çevrelerinde Üsküdar’ın manevi hayatına yön vermiş çok sayıda insan bulunmaktadır. Necmeddin Hoca gerek gençliğinde gerekse ömrünün ilerleyen zamanlarında gönül ehli bu şahsiyetlerin sohbet halkalarında bulunup, onlardan feyz almıştır. Galata Mevlevîhanesi’nin son şeyhi Ahmet Celâleddin Dede, Üsküdar Yeni Valide Camii müezzini Hamzâvî-Melâmîmeşrep Eşref Ede Efendi, Nasûhî Dergâhı son şeyhi Kerâmeddin Efendi, İskele Cami Baş İmamı Nafiz Uncu, Üsküdar Mevlevîhanesi Postnişini Ahmet Remzi Dede bu zevattan bazılarıdır.⁷⁰

⁶⁵ Gülnihal, *Hokka Gibi*, s.216

⁶⁶ Attar Dükkanı’nın sahibi Saim Düzgünman (Necmeddin Hoca’nın ebrû talebesi ve anne tarafından yeğeni Mustafa Düzgünman’ın babası) Aziz Mahmud Hüdâî Camii imamlığı yapmış ve tasavvuftan feyz almış bir insandır, Nakşi şeyhi Esad Erbillî’nin terbiyesinde yetişmiştir.

⁶⁷ Özemre, *Üsküdar’da bir Attar Dükkanı*, s.23; Özemre, *Üsküdar ab Üsküdar*, s.242

⁶⁸ Gülnihal, *Hokka Gibi*, s.310

⁶⁹ Özemre, *Üsküdar’da bir Attar Dükkanı*, s.14; Bardakçı, *Tasavvuf Dergisi*, s.107

⁷⁰ Bardakçı, *Tasavvuf Dergisi*, s.107; Özemre, *Üsküdar’da bir Attar Dükkanı*, s.23

Zikrolunan isimlerden, hiç şüphesiz Eşref Ede'nin Necmeddin Hoca'nın tasavvufi anlayışının şekillenmesindeki etkisi daha büyüktür. Önceleri "belki de"⁷¹ Özbekler Tekkesi Şeyhi Edhem Efendi'nin etkisiyle nakşi olan Necmeddin Hoca, ileriki yıllarda gördüğü bir rüya üzerine Galata Mevlevihanesi Postnişini Ahmed Celaleddin Dede'ye (1853-1946) intisap etmiş, "ağabey" dediği "Üsküdar sırlıları"ndan Eşref Ede Efendi'den (1876-1954) "melamet neşesi"ne ermiştir.⁷² Özemre'nin anlattığına göre, Eşref Ede birgün muhibbi Necmeddin Hoca'ya: "Gel seninle beraber Anadolu'ya gidelim de, evliyaullah arayalım." diye teklifte bulunur. Necmeddin Efendi: "Hafız ağabey, evliyaullahı nasıl teşhis edeceksin ki?" diye sorunca, o şöyle demiştir: "Ben evliyaullahı gözlerinden teşhis ederim."⁷³ Uğur Derman'ın kaydettiğine göre, tasavvufi açıdan çok yönlü olan Necmeddin Hoca'yı, bu nedenle olsa gerek, büyük İslam alimi Muhammed Hamidullah (1908-2001) "bakıyyetü's-salihin" olarak vasıflandırmıştır.⁷⁴

Hüseyin Kutlu'nun kaydettiğine göre san'atının zirvelerinde ikamet eden Necmeddin Hoca'ya bir vefa borcu olarak Üsküdar Kaymakamlığı tarafından 1972 yılında yapılan jübilede konuşmacıların her biri ondan sitayişle bahseder. Daha sonra kürsüye çıkan talebesi Süheyl Ünver ise "Herkes hocanın marifetlerini, fenlerini, meziyetlerini anlattı. Ben de onun bir ayıbını söyleyeceğim." der. Salonunda şok etkisi yapan bu söz şöyle "hikmetli" bir nükte ile sonlanır: "Hiçbir ayıbının olmaması ona ayıp olarak yeter."⁷⁵

Necmeddin Efendi'nin bir diğer özelliği şive taklidindeki ustalığıdır. Şifahî kültürü bütün incelikleriyle yansıtan hoca, bilhassa Sâmî ve Edhem Efendileri, İbnülemin Mahmut Kemal'i, Gülcü Şükrü Baba'yı ve tanıdığı birtakım kişileri "mimiklerine varıncaya kadar" taklit edebilmiştir.⁷⁶ Öyle ki Sahhaf Raif Yelkenci, bir gün Uğur Derman'a "Senin hocanın kisvesi müsait olsa, muhakkak ortaoyununa çıkardı" demiştir.⁷⁷

San'atta disiplin sahibi ama aynı zamanda da nüktedanlığıyla maruf olan Necmeddin Hoca'dan ebrû san'atını da öğrenmek isteyen Uğur Derman

⁷¹ Ayvazoğlu, a.g.e, s.8

⁷² Bardakçı, "Cemal-İlahiye Ayna Bir Yıldız: Mehmed Necmeddin Okuyay" *Tasavvuf Dergisi*, s.107; Ayvazoğlu, a.g.e, s.8

⁷³ Özemre, *Üsküdar'ın Üç Sırları*, Kubbealtı Neşriyat, s. 43 İstanbul 2004

⁷⁴ Derman, c.II, s.186-187

⁷⁵ Hüseyin Kutlu, "Hattatlar Sofası Yok Olmak Üzere", *Türk Edebiyatı*, sy.389, s.55

⁷⁶ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186

⁷⁷ Ayvazoğlu, a.g.e, s.9

Bey'e "Evladım, vakt-i merhunu var" diyerek o sırada isteğine cevap vermez. Aradan bir yıl kadar zaman geçtikten sonra, derse gittiği bir gün (1957 yılı) kapıyı hocanın eşi Seniye Hanım (1889?-1967) açar ve ona: "Hocan mutfakta yemek pişiriyor, seni de yanına bekliyor." deyince hocasının yanına giden Uğur Bey, şaşkınlıkla ebrû teknesinin kurulup, hazırlıkların tamamlandığını görür. "Evladım, sen bu san'atın yapılışını merak ediyordun. Önümüzdeki günlerde ameliyata girmek üzere hastahaneye yatacağım. Bir emr-i Hak vâki olur da bunu sana öğretmeden gidersem içimde ukde kalacak. Onun için teyzene yemek pişirdiğimi mahsustan ben söyledim. Gel bakalım yamacıma!" diyerek, onu hem "ağlatmış" hem "güldürmüş" hem de bu güzel san'atı bütün incelikleriyle öğretmiştir.⁷⁸

Yeri gelmişken ebrû san'atındaki diğer öğrencilerini sayacak olursak; Klasik Osmanlı cildi yapımında Hoca'nın tedrisinden geçerek ustalaşan oğlu Sacid Okyay (1915-1999) ile yeğeni Mustafa Düzgünman (1920-1990) ve Ali Alparslan'dır. (1925-2006)⁷⁹ Mustafa Düzgünman "ebrûname" isimli şiirinde, Hoca'nın ebrûculuğundan şöyle bahseder:

*Üstadımız Necmî Molla çığır açmış bu işte
Aẓimkârdır, muktedirdir anlayışta, sezîşte
Lale, sümbül, karanfille bezendirmiş ebrûyu
Talim etmiş taliplere zevâl yok bu gidişte⁸⁰*

Necmeddin Efendi'nin çocuklarını da burada zikretmenin uygun olacağı kanaatindeyiz: Üç oğlundan en büyüğü olan deniz albayı Nebih Bey (1907-1983) emekliliğinde "altın oygu" olarak hat (tuğra) ve tezyinat kesmesiyle meşhur olmuştur. Ortanca oğlu Sâmi (1911-1933) bilhassa san'atkar özelliğiyle dikkat çekmiştir. Babasıyla beraber "şemse" ciltlerinin en güzel örneklerini vermişlerdir. Onun yirmi iki yaşında vefat etmesi, Necmeddin Efendi ailesini derin üzüntülere gark etmiştir. Küçük oğlu Sacid Bey (1915-1999) ise Güzel San'atlar Akademisi'nde ebrû ve "şemse cilt" bölümünde 37 yıl hocalık yapmıştır.⁸¹

Dostların iyice azalmasının ardından "gittikçe artan bir yalnızlık" içinde Necmeddin Hoca'da ihtiyarlık belirtileri kendini iyiden iyiye hissettirdiği için,

⁷⁸ Derman, *Türk Edebiyatı*, s.26

⁷⁹ Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, s.185; Ülker, s.39-40

⁸⁰ Özemre, *Üsküdar ab Üsküdarı*, s.227

⁸¹ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 186

Üsküdar merkezinden yukarıda kalan Toygartepesi'ndeki evden daha merkezi, kaloriferli bir eve taşınmak isterler. Böylece 1961 yılında, içerisinde doğup büyüdüğü, türlü hatıraları barındıran, hayatının yaklaşık 79 yılını geçirdiği evden,* Koşuyolu'nda bir apartman dairesine taşınırlar. Ancak Uğur Bey'in ifadesiyle bu alım işinde "adeta" basiretleri bağlanmıştır. Çünkü ev hem kaloriferli değildir, hem de ömrünün çoğunu geçirdiği Üsküdar'dan uzaktadır. Geniş bir ehliba çevresiyle, dost meclisleriyle, gül bahçesiyle hayatını tezyin eden hoca, bu apartman dairesinde kendini "saksı çiçekleri"yle avutmak zorunda kalmıştır.⁸² Güllerinden, bahçesinden ayrı kalan Necmeddin Hoca'ya, Ali Alparslan'ın vazifeli bulunduğu Londra'dan gül katalogu göndermesi üzerine hicran dolu şu kıtayı yazmıştır:

*Güllerin karşısında her an solmadan durmaktadır
Hem temasıyla gönliüm şâdmân olmaktadır.
Eski bağçem hatıra geldikçe didem hûn olur
Şimdi gül resmiyle Necmî geçmişi anmaktadır.*⁸³

1967'de hayat arkadaşı Seniye Hanım vefat edinceye kadar bu evde yaşayan Necmeddin Hoca, o tarihten itibaren, kendisinin dünya değiştireceği 1976 yılına kadar Üsküdar Doğancılar semtinde küçük oğlu Sacid Bey'in yanında kalmıştır.⁸⁴

Bereketli ve dolu dolu geçen bir hayatın ardından, on dört çeşit hastalıkla mücadele eden hoca, "nüktedanlığıyla" bunu da "yazı koleksiyonculuğu"na bağlamıştır. Ömrünün son yıllarında glokom ve katarakt rahatsızlıklarından dolayı görme hissini neredeyse tamamen yitiren Necmeddin Efendi, vefatından üç gün önce kendisini Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde ziyarete gidip, halini soran Uğur Derman Bey'e doksan üç yıl ilim öğrenme ve öğretme yolunda gösterdiği azimle şöyle fısıldar: "Ölmeye çalışıyorum."⁸⁵

5 Ocak 1976 "Pazartesi sabahı" fani ömrünü tamamlayan Necmeddin Hoca, ertesi gün Üsküdar Yeni Valide Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Karacaahmed Mezarlığı'na defnedilir.⁸⁶ Şahsiyeti ve san'atıyla kül-

* Uğur Derman Bey'in Mart 2006 tarihinde, Türk Edebiyatı Dergisi'nde belirttiğine göre Toygartepesi'ndeki ev yakın zamanda yıktırılmıştır.

⁸² Derman, *Türk Edebiyatı*, s.31-32; Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185

⁸³ Derman, *Türk Edebiyatı*, s.32; Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 185-186

⁸⁴ Derman, *Türk Edebiyatı*, s.32

⁸⁵ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 188

⁸⁶ Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I*, II, 188

tür hayatımıza derin izler bırakan Necmeddin Hoca vefat etmiştir, ama eserleriyle her zaman yaşamaya devam edecektir.

Gençliğinden itibaren titizlikle topladığı hat koleksiyonunun büyük bir kısmı 1961 yılında Topkapı Sarayı Müzesi'ne, kalan eserler ölümünden sonra Türk-İslam Eserleri Müzesi'ne ve Türk-Petrol Vakfına verilmiştir. Ayrıca özel koleksiyonlarda da çok sayıda eseri bulunan Hoca'nın, Güzel San'atlar Akademisi'nde de kıt'a ve levha şeklinde yüz kırk kadar yazısı vardır.⁸⁷

Vefatıyla "gökkubbemiz" in ışksız kaldığı Necmeddin Hoca'ya, Abdülbaki Gölpınarlı şöyle tarih düşmüştür:

*Mubarremde kılıp şâb-ı şebînşâba fedâ cânın
Makâm-ı pâki oldu şüphesiz me'vâ-yı illiyyîn
Çıkıp bir nezr-i Mevlânâ dedim tarihini Bakâ,
Semâ-yı hubb-ı Ehl-i beyte bir şems oldu Necmüddîn*⁸⁸

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse:

Hayatını ve san'atkar kişiliğini aktarmaya çalıştığımız Necmeddin Hoca, hezarfen (bin san'at sahibi) lakabıyla maruf olmuştur. San'atından tutup, ahlaki boyutuna kadar baktığımızda, onda sırat-ı müstakim çizgisinde dosdoğru bir insan numunesi görürüz. Necmeddin Efendi, san'atın sadece "san'at" olarak algılanmadığı, onun seyrü sülûk yolunda rikkat kazandıracak estetik bir boyuta baktığı devrin ürünüdür.

Günümüzde nadirattan olan böyle san'atkârların o devirde yetişmesinin sebebini Necmeddin Efendi'nin hayatına bakarak şöyle sıralayabiliriz:

1- Dört yaş gibi küçük bir çağda, çocuğun ilim ve san'at hayatına girmesi ve bu eğitimin onun zihnî gelişimine uygun bir şekilde verilmesi. Rüşdiye seviyesinde hat çeşitlerinden icazet alınması bunun en büyük göstergesidir.

2- Çocuk yaştan itibaren gerek evlerde, gerek-bugünkü anlamda olmayan- kahvehanelerde her gün soluk alıp veren kültür hayatının içinde bulunması.

3- Üsküdar'da etkisini yoğun olarak hissettiren tasavvuf anlayışının, san'atkar ruhlardaki tesiri ve onları yetiştirmesi.

⁸⁷ Uğur Derman, bu yüz kırk yazının büyük bir bölümünün kaybolduğunu belirtmiştir. bkz. Uğur Derman, *Üsküdar Sempozyumu-I, II*, 187

⁸⁸ Gölpınarlı, *Milliyet Sanat Dergisi*, s.31

Yukarıda yetişmesini sağlayan bazı sâikleri sıraladığımız san'atkâr modeli, günümüzde aynı kültür atmosferini soluyan az sayıda şahsiyet yoluyla devam ediyor. Fakat bu medeniyet birikiminin gelecek kuşaklara aktarılması için yeni bir açılım gerekmektedir. Bu vazifeyi asırlarca kültür ve san'atın, bütün incelikleriyle yaşadığı Üsküdar deruhte edebilir. Üsküdar, halen yaşayan san'atkârlarıyla yeni 'hezarfen'ler yetiştirmeye fazlasıyla layıktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat San'atı Tarihi*, YKY, İstanbul 1999
- Ayvazoğlu, Beşir, *Defterimde Kırk Suret*, Kapı Yayınları, İstanbul 2007
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin, "*Cemal-i İlahiye Ayna bir Yıldız; Mehmed Necmeddin Okyay*", Tasavvuf Dergisi, sy.18, Ankara 2007
- Beyoğlu, Süleyman, "*Millî Mücadele ve Özbekler Tekkesi*", Üsküdar Sempozyumu, c.I, İstanbul 2004
- Derman, Uğur, "*Hezarfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay*", *Üsküdar Sempozyumu*, c.II, İstanbul 2004
- Derman, Uğur, "*Toygarterpesi'ndeki Ev*", *Türk Edebiyatı*, s. 389, İstanbul, Mart 2006
- Derman, Uğur, *Türk Hat San'atının Şabeserleri*, Kültür Bakanlığı, İstanbul 1982
- Gölpınarlı, Abdülbaki, "*Hat, Ebrû ve Cilt Üstadı N.Okay'ın ölümüyle bir alem, bir devir kapandı*", *Milliyet San'at*, sy.168, İstanbul 1976
- Gülnehal, İsmet, *Hokka Gibi*, L&M Yayınları, İstanbul 2004
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, MEB Yayınları, İstanbul 1978
- Kuşoğlu, M.Zeki, *Gelenekten Geleceğe Köprü İnsanlar*, L&M Yayınları, İstanbul 2006
- Kutlu, Hüseyin, "*Hattatlar Sofası Yok Olmak Üzere*", *Türk Edebiyatı*, sy.389, İstanbul 2006
- Özemre, Ahmed Yüksel, *Hasretini Çektiğim Üsküdar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007
- Özemre, Ahmed Yüksel, *Üsküdar ab Üsküdar!*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005
- Özemre, Ahmed Yüksel, *Üsküdar'da bir Attar Dükkanı*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005
- Serin, Muhiddin, *Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1999
- Ülker, Muammer, *Başlangıçtan Günümüze Türk Hat San'atı*, Ankara 1987
- fesa.blogcu.com 28.09.2007